

EVANGELIKUS EGYHÁZ ÉS ISKOLA.

Előfizetési ár:

Egész évre . . . 6 frt — kr.
félévre . . . . . 3 " — "
negyedévre . . . 1 " 50 "
Egy szám ára: 12 kr. o. é.

MEGJELEN HETENKÉNT EGYSZER.

Szerkesztő- s kiadó-hivatal: Pozsony, Konventuticza 6. sz.

Felelős szerkesztő:

TRSZTYÉNSZKY FERENCZ.

Hirdetés ára:

Négyhasábos petit sorként
egyszer közölve 7 kr.,
többször közölve 5 kr.
Bélyegdíj: külön 30 kr.

Tartalom: A képviselő-választás után. (Schwalm). — Egy enyészettel küzdő evang. gyülekezet esdeklése. (Svehla F.) — Az „Ároni áldás”. (G. M.)
Liturgiai ereklye. (Doleschall S. E.) — Belföld. — Vegyesek. — Pályázatok.

A képviselő-választás után.

Ha a római nép, kedvét hajhászó nagyok pénzén vagy közköltségen mulatott — „panem et circenses” volt mulatási programjának fénypontja. Ezek után áhitozott az élvsovár ó classikus „plebs” mindenek felett. Magyarra fordítva s modernizálva ezen népkedvelte program az ideai választások alkalmával országszerte nálunk is nagyban culti-áltatott azon egy eltéréssel persze, hogy a nép maga vitte ritka harcra termettséggel a választási küzdelnek arénájában a gladiátorok szerepét, míg választottjai triumfáló imperatorokként nézték magasztos polczukról a „felséges” nép arcza verejtskében, sok helyütt teste véreben folytatott komoly játékát s leereszkedő kegyes mosolylyal jutalmazták választóiknak — fülöket csiklandó harsány „éljen”-eit.

A nép mulatott, boldog volt!

Mit számít ezen ritka jelenséggel szemben azon vér, mely egyes helyeken rúttul bemocskolta a választási arena tiszta homokját; mit azon siralmas tény, hogy a felkorbácsolts szenvedélyek árja szétrombolva a társadalmi élet leg-solidabb védbástyáit, egyszersmind alapjában megrendítette minden ország talpkövét: a tiszta erényt?

A nép mulatott, ujjongot örömeiben!

Hogy is ne? Hiszen szava ez egyszer mindent nyomott a latban — Isten szava volt s akarata souverainitás trónjára ültetve, koronás felségként uralta Kárpátoktól — Ádriáig e hazát!

A nép pillanatnyi boldogságában mintha megfeledkezett volna nyomoruságos igájáról mely alatt görnyed! Hiszen választottjai — az ő „felséges” akaratának választottjai eget-földet ígérve mind megannyi messiásokként tüntek fel ábrándozó lelke előtt. S a nép, a jámbor nép hisz még szép szónak — aranyos ígéretnak; ámde meddig fog még hinni? Merengő lelkemnek néha úgy rémlett, mintha az eget verdeső s földet rázó „éljenek” tompa morajából kihallanám az ó-kor gladiatorainak ismert mélabús üdvözlését: „Ave Caesar! morituri te salutant!”

Ha nem is haldoklunk, de hanyatlunk! Első sorban mi papok, e haza, e nemzet napszamosai. „Az ev. papi te-

kintély hanyatlása tény” — írja e lapok 17. számában egy névtelen czikkező. Teljes igaza van. Le vagyunk szorítva állásunk magasztos polczáról a hanyatlás ferde síkjára. Tekintélyünk s befolyásunk, mely hajdanta oly szilárd alapon állott, napról napra ingadozóbb lesz. Megízetlenedünk, megszűntünk lenni e föld savai, ez élet tényezői. Ha állásunk a mai viszonyok közepette még bir némi jelentőséggel, ezen jelentősége a világ szemében csak annyiban bir értékkel, amennyiben oly hézagot pótlunk ingyen áltami s társadalmi életünk terén, melyet saját közégeivel kitölteni az államnak eddig nem volt sem pénze, sem ideje.

Ha a só megízetlenül tény, hogy nem jó semmire, hanem hogy kivetessék s megtapodtassék, de egyszersmind tény hogy megromlik s rothadásba megy át az is, minek általunk, mint e föld savai által meg kellett volna szótatnia s általunk a végromlástól megóvatnia.

Velünk együtt a nép is hanyatlik és romlik, melynek pásztorai s példányképei vagyunk.

Tej és mézben uszó Kánaánunkban a szegénység és nyomor, az egyes osztályok közti egyenlőtlenség, az ipar, kereskedelem és földművelés terén való pangás, az óriás tökének egyes kevesek által való fokkonkénti absorbeálása megdöbbentő progressiókban épen úgy halad, mint akármely más hasonló csapásoktól ért országban. Népiünk annyira kimerült, hogy az igát ugyan hordja még, de csak azért, mert ez idő szerint nincsen az alól menekvés. Hogy az állam az adónak majdnem legnagyobb részét karhatalommal kénytelen behajtatni, ahhoz hozzá vagyunk szokva; de hogy maga az egyház, nevezetesen a protestáns egyház is kénytelen hasonló célból kényszer — eszközökhöz nyúlni, holott fennállása óta úgy elvben mint gyakorlatban minden kényszernek esküdt ellensége volt, az a nép lelkének oly mérvű elfásultságára s dermedtségére hogy következtetni, mely végzetessé kell hogy váljék nemcsak az egyházza, hanem magára az államra nézve is. Csoda-e ha ilyen viszonyok között az antisemitismus, mely a socialismus, a communismus, a forradalom szakasztott mása, az ideai választások alkalmával úgy számban mind erőben öregbedve ez alkotmányos ország valamennyi pártja között mint fő-

nyertes hagyhatta el a küzdőtér? — „Valahol lejénd a dög, oda gyűlnek a saskeselyűk.“ (Máté 24, 28.)

Van-e balzsam Gileádban ezen tengeri baj ellen? Lesz-e fogantatja a sok ígéretnek, mely mint drága kenet Áron szakállán, mint Hermon harmatja mely Sion hegyeire leszált, országszerte alááramlott a képviselő — messiások mézes ajkairól a hiszékeny s enyhülést szomjazó népre? — Égig magasztalták a képviselő-jelöltek uszályhordozói s tömjénezői uraik s mestereiknek a társadalom mindennemű bajait orvosló arcanumait, s magunk is szebbnél szebb programbeszédet hallottunk s olvastunk. Ámde volt-e a sok között egyetlen egy is, mely igazi evangéliumi keresztény szempontból vizsgálta s ítélte volna meg a jelen helyzetet? Vagy ez tán egy majdnem kizárólag keresztény országban, keresztény képviselők részéről, keresztény választókkal szemben illetlen s hazafiatlan dolog lett volna?

Volt-e azon számos nép-képviselőnek felléptetett igen tisztelt férflak között egy is, ki rátéve ujját népünk életének legsajgóbb s legveszedelmesebb sebére: a vallás-erkölcsi élet hanyatlására; ki reclamálta volna az arca véres verejtékében kenyerét kereső nép számára a pihenés napját s a vallás-erkölcsi életnek egyik főtényezőjét: a vasárnapot s annak méltó megünneplését; ki hangsúlyozta volna szerény magunk mint papoknak, mint a vallás-erkölcsi élet hivatás-szerű terjesztőinek s ápolóinak is siralmas helyzetét? Vagy tán mi a nemzetnek legelső napszámosai — az ecclesia úgy látszik ez időszerint már csak ilyen értelemben praecedit — kik épen úgy adózunk pénzzel, vérrel, verejtékkel az államnak mint akármely más osztálya a társadalomnak, ki vagyunk zárva dicső alkotmányunk áldásait élvezők sorából? Vagy heyzetünk olyan irigylésre méltó-e, hogy panaszra nincsen okunk?

Nézetem szerint gyengeség, gyávaság volna hallgatással mellőzni azon szomorú tény, hogy az állam földi céljainak elérésére a végletekig kiaknázva állásunkat s hivatalunkat, oly munkára kötelez, mely memcsak hogy sokban homlokegyenest ellenkezik hivatásunkkal, hanem felülre még majdnem teljes erőnkét és időnkét is igénybe véve, arra kényszerít, hogy tulajdonképeni hivatalunk elhanyagolásával, Isten és Krisztus hű sáfáraiból robotolói s uszályhordozói legyünk oly rendszernek, mely a tett szolgálatokért, általunk híven kiérdemelt köszönet fejében az új büntető codex paragrafusai által annyira a falhoz szorít és fojtogat bennünhet, hogy alig birunk már szabadon lélekzetet venni. Vagy tán az a gyakran cél- és értelem-nélküli sok irogatás az állam szolgálatában, melynek végétségét senki fia előre nem sejtethi; az az erő — időt és pénzt rabló s lelket ölő burokratizmus, mely a mi lelkészi hivatalainkba is becsempésztetett, annak az egynek kárára s rovására, a mi, Urunk szavai szerint mindenek felett szükséges; az a sok zaklatás, büntetés, pénzbírságban való elmarasztalás a legkissebb hibáért, tévedésért, szintén Isten dicsőítésére, Krisztus országának felépítésére s a hivek lelki üdvére szolgáljon? Vagy a felelősség majdnem elviselhetlen terhe, mely alatt nyögünk kapcsolatban azon emésztő gonddal, melyet megélhetésünk s családjaink jövőjének éhség nyomor ellen való biztosítása okoz, tán munkaképesebbé s áldozatkészebbé tesz bennünket? Bizony, bizony nem ártott volna az igen tisztelt képviselő-jelölt uraknak ezekről is egy pár szót koczkatatni a más kü-

lönben oly sokat markoló fényes programbeszédjeikben. Hogy Mártha szerepére kárhóztatva sokat kell sűrögnünk-forognunk az állami s társadalmi élet terén szorgalmazva oly dolgokat, melyek a világi, ahelyett hogy Máriaként az Úr lábainál ülve az „egy szükségest“ művelnök, annak a levét mi fogjuk meginni első sorban, de majdan azok is, a kik arra kényszerítettek. Ha valakire, úgy a minden idegenszerű munkától feloldott, minden kenyérkereseti gond s idegenszerű felelősség terhe alól felmentett s kizárólag igehirdető s lelkipásztorok hivatásának élő papságra nemcsak az egyháznak, de e hazának is a jövőben vajmi nagy szüksége leend. Mert a képviselő-jelölt urak programbeszédeiben annyira magasztalt modern civilizáció a maga szabadelvűségével, humanismusával, philantropismusával s ki tudja még miféle más magasztos eszméivel, minden erőlködése daczára sem lesz képes egymaga megbirkózni a 19. század nyomorának óriásával s új életet teremteni ott, hol a corruptiónak rákfenéje már beette magát a nemzet egész testébe. Arra csak az lesz képes ki mindeneket megújít, ki maga az út, az igazság és az élet nemcsak a mennyei hanem a földi boldogsághoz is.

Benső meggyőződésem hogy Urunk Jézus Krisztus maga szent evangéliomával, az egyedüli kulcs, minden a társadalmi s állami élet terén még megfejtendő kérdéshez. Ő az egyedüli balzsam Gileádban minden sebre, az egyedüli orvoság minden baj ellen. Ő nélküle nincs boldogulás, nincs üdv sem itt e földön, sem e földön túl. Krisztus nélkül s az élő Kristussal eltelt keresztények nélkül a társadalom a mai gyógytalan, nyavalyás helyzetében menthetlenül veszve van.

Ezt tudva, a népünk és saját magunk életét s erejét is emésztő oly sok és oly súlyos bajjal szemben határozott állást foglalmi s gyökeres orvoslása körül a legjobb belátás s tehetség szerint komolyan közreműködni, minden igaz papnak mint Isten választottjának, Krisztus követjének s a nép igazi képviselőjének elkerülhetetlen szent kötelességének tartom.

Azért Urunktól s egyházától nyert szent és sérthetetlen mandátamunkra támaszkodva, lépünk ki mi is a nyilvános élet küzdterére s hirdessük szóval, tettel, saját életünkkel ország — világnak a mi programmunkat — a közel két ezer éven keresztül Isten és ember által kipróbált, jóváhagyott s egyedül illetékes és jogosult antisemitizmus csalhatatlan programját:

Jézus Krisztuson kívül „nincsen senkiben másban idveség, mert nem is adatott emberek között ég alatt más név, mely által kellene nekünk megtartatnunk.“

Schwaln,
pancosvai ev. lelk.

Egy enyészettel küzdő evang. gyülekezett esdeklése.

Laaz, Trencsénmegyében. — A mi laazi ág. hitv. ev. egyházunk ismét oly veszélyes helyzetbe jött, hol lét és nemlét kérdésével kell nehezen küzdenie és rövid időn el volna veszve, ha szeretett hitrokonaink közel- és távolból neki segédkezet nem nyujtanának. Fennállása ugyan mindig nagy nehézségekkel volt összekötve. Eleinte a más hitfelekezet általi üldöztetései és hithagyásra való csábít-

tatásai, melyeknek azonban az ő ev. hitbuzgósága csekély kivétellel ellentállani tudott, aztán gyakori éhség és abból keletkezett hagymázbetegségek és sok más csapások folytonosan veszélyezteték létezését. De legnagyobb bajt okoz neki az ő évről évre növekedő szegénysége. A laazi ev. hitközség ugyanis a Kárpátok legzordabb hegyi táján szoros völgyekben és magas hegyeken fekszik. Ugyanaz jelenleg 990 hitközségi lelket számlál. A hitközség tagjai életüket a legnagyobb inségben töltik. Egyedüli foglalkozásuk a marhatenyésztés és gazdálkodás. Saját marháikkal egy fekvőséget tizenöten, mások ismét egy vagy két darab szántóföldet birtokolnak, a többiek ellenben vagyontalan napszámosok, kik felette csekély napi bér mellett szerzik keresményüket. Számítalanoknak a kenyér csak név után ismeretes. A többség tápláléka kézi malommal elkészített árpa-, zab- és abrak-vegyüleből, tejből, burgonyából, tatárka- és nyáron füledelel áll. És mily gyakran borították hóval az aratás! Csak sajnálkozással léphetni be sok lakásba. A családnak csak egy szegényes szobája van egy tűzhelyvel, egy faasztallal, két lóczával, melyek az ágyat is pótolják. A tűzhelyről kijövő füst az ablakokon s a ház más repedéseken át megy ki. A nyomor már a tavasz kezdetén kényszeríti a munkaképeseket kaszával lemenni a rónaságokra, hogy úgy keressék mindennapi kenyerüket. A hátramaradtak pedig mivelik a szegény termésű földeket. Az 50-es években a hitközséget több makacs sorscsapás érte. Borzasztó éhnyomor ütött ki. A szerencsétlenek több ízben csak aképp menekedtek meg az éhenhaláltól, hogy az ausztriai császár és Magyarország apostoli királya a kétségbeesés örvényén álló hitközségnek nagy készlet kétszersültet küldött; sok család, miután existenciájuk a rossz évek bekövetkezése miatt veszélyeztetett, Morvaországba volt kénytelen kivándorolni. 1880. évben ismét az országos kormány kénytelen volt nyilvános konyhák felállítására és a vetőmagnak egyesek közé kölcsönkép kiosztására által a megelőző év terméketlensége által majdnem tönkre jutott éhezőkön és szűkölködőkön segíteni.

És ezen külső inséghez hozzájárult még az egyházi is. A beszakadáshoz közel álló ó templom ellentállhatlanul szorította a hitközséget, hogy egy új templom építéséről gondoskodjék. Erről nyert értesülés után a G.-Adolf-egyletnek elnöksége első ízben 9 aranyat küldött. Ezen könyörödmény áldása abban nyilvánult leginkább, hogy a pozsonyi hitközség e célra azonnal 400 forintot letéteményezett. Es a lipcsei alapadomány több gyümölcsöt hozott. 1842. évben a hitközség már 1000 frtnyi építési tőkével rendelkezett. Istenben és a hitsorsosok segítő szeretetében vetett bizalomban megkezdte a templomot építeni s szerencsés volt annak végleges befejezéséig a kívülről jövő s sokoldalú könyörödményeknek örvendhetni. Ausztriai császár és Magyar király ő Felsege méltóztatott 400 tallérnak ajándékozásával a templom építését elősegíteni; s ide nem számítván a számtalan német tallérokat a G.-Adolf-egyletnek 1856. évben tartott közgyűlése hitközségünknek 4510 tallér s 15 ezüst garasból álló szeretetadományt engedélyezett. Ezen időről időre felmerült segélyek következtében lehetséges volt a templomépítést befejezéséig juttatni.

De alig végeztetett be a templom kiépítése, máris új hiányok észleltettek. Az ó-beszakadáshoz közel álló iskolát alapjából haladéktalanul ujítani kellett. Miután a hitközség e célra sajátjából alig tudott 200 frtot előteremteni, adósságokba bonyolódott, melyek őt — telekkönyvileg bekebelezve mai napon is terhelik és nem engednek neki más épületek javítására gondolni sem.

De mindez nem elég. 1882. évben a hitközséget ismét egy csapás érte, harangjai közül az egyik elrepedt. Elhátározottat azonnal egy újat készíttetni, melynek költségeit a hitközség — zilált vagyoni viszonyainak dacára — sajátjából fedezné. Fél esztendő alatt csakugyan a harangköltségek fedezésére 300 frt fordított. Miután pedig az egybegyűlt adományok a harangköltségeket jóval túl-

haladták, az eképp fennmaradó összeggel az egyházi adósságok egy része törlesztetett. Ezen örvendetes körülmény a hitközség életére felette jótékonyan hatott, az elcsüggedtekben bátorságot keltett és a hitközség fennállása iránti bizalmat megerősítette. De nem tartott ez sokáig s ezen bizalom és bátorság nehéz próbára tétetett. Mindenható Istenünk hitközségünket nagy csapással sújtotta. Kiűtött ugyanis a legveszélyesebb hagymázjárvány. 200-nál több ember megbetegedett s ezek közül 57 halt meg, azok közül 17 legszorgalmas családátya, sok kiskorú gyámoltalan gyermekektől megsíratva. Magától értetődik, hogy a hitközség ez által nagy veszteséget és kárt szenvedett.

Ime ezek ama szegény szerongatott gyülekezet viszonyai, melynek lelkésze s tanítója a legnagyobb inséggel küzdenek. A lelkésznek fizetése 42 frt készpénzben, 30 mérő a hitközség szántóföldjeinek terméséből, 10 öl fa, 70 font vaj és 50 frt stolailletmény; a tanítóé pedig 8 frt 40 kr. készpénzben, 10 mérő gabona, 16 frt iskoladíj, 5 öl fa, 35 font vaj és 20 frt stolailletmény. A szántóföldek haszonélvezete által ugyan némileg mind a kettőnek viszonyai javultak. De mit akar tulajdonképen jelenteni ezen javulás? Nem lehet ennél fogva csodálkozni, hogy a lelkészek elődüm kivételével, a hitközség nagy kárára váltakoztak. Hála és dicséret legyen kegyelmes Istenünknek, hogy a G.-Adolf-egylet hitközségünk nyomasztó helyzetének könnyítésére évenként könyörödményeket juttat. 1874. évben *Szilbig Paulin* kisasszony a drezdai nőegylet tagja hitközségünket egy ízben meglátogatván, a drezdai férfiegyletnek egy 500 tallérból álló hagyományt oly czélből adott át, hogy kamatai a laazi lelkészek és tanítók fizetésének pótlására szolgáljanak.

Igazán a G.-Adolf-egylet érdeünkben sokat tett. Rokonszenves és segélyt nyújtó részvéte nélkül az itteni lelkészek és tanítók éhen haltak volna, sőt ily sors várna a községet is. Így azonban hű, tetterős s példás segédleme az elszórt kis nyáját erősen felbátorította s képessé tette azt lelkesen felkiáltani a zsoltárával: „nem halok meg, de élni fogok s hirdetem az Isten művét!”

Megkísérlettem laazi hitközségünk viszonyait s körülményeit igazsághíven ecsetelni s mindenki előtt természetnek fog feltűnni, ha az ismét csak azon magas hegyek fölé tekint, honnan már oly sok inség között mindenkor dús és gazdag segély érkezett. Ismételten azon helyzetben áll, hogy bel- és külföldi jötevő hitsorsosinkra utasítva van, hogy kénytelen ezeknek könyörödményeit fennállása czéljából igénybe venni. Nagy templomunk, hitközségünk büszkesége, ezen valósággal magasztos épület, melyet az áldott emlékü G.-Adolf-egylet öröktartó emlékeztetere s hitközségünk örvendetes haladására felépíteni segített, már jövő esztendőben kijavítandó, azaz új tetővel felszerelendő s homlokzata új vakolattal ellátandó, miután a régi nagybárra lehullott. Azonban a száz esztendő s lelkészi lakot is kell javítani minden részeiben, ha annak minden nagyobb szél és zord időjárás okozta leszakadását meggátolni akarjunk. Ezen tárgynak egészen egyszerű, minden disznélküli helyreállításához pedig mérsékelt kiszámításunk szerint 1600 frt o. é., az elsőhöz ellenben 1800 frt o. é. szükségeltetik.

Ezen összeget azonban saját erőnkől kiállítani, miképp az előadottakból látható, legjobb igyekezetünk dacára sem vagyunk képesek. Igaz ugyan, hogy elvagyunk tökével mindenható Istenünk tiszteletére minden lehető megtenni; azonban a mi erünk sokkal gyengébb, semhogy ezen magasztos czélt elérni képesek lennénk. Azért azon reménnyel fordulunk szeretett magyarhoni és németországi hitsorsosainkhoz, hogy ezek a beállandó műböz szükséges, de saját gyenge erőnkől ki nem tartható áldozatok viselésére barátságos keresztény segédkezet nyújtanak. Erősen meg vagyunk győződve, hogy most is rokonszenves, szamaritán szívekre akadunk, melyek könyörülni fognak insé-

günkön s segédkezet nyujtva megosztják velünk a reánk háramló terheket. Mert nemcsak az épületek fenntartása, de elszigetelt hitközségünk fennállása is kérdésben forog. Hitsorsosaink segedelme nélkül szép nagy templomunk szomorú rommá, hitközségünk pedig elszórt, tévedésbe s homályba menő nyájjá válnék. Szegények vagyunk, csak hogy sokszor éhségünket csillapítani és meztelenségünket elfedni tudjuk, de megvagyunk győződve, hogy drága hitsorsosaink meg nem engedik azt, hogy az isteni adományokban is teljesen elszegényedjünk s kétségbeessünk. Urunkban boldogul elszenderült hitsorsosaink a szent és örökké való szózat alapján némi vigasztalást s üdülésöket szép templomunkban nyerték, s ezek gyermekeinek, unokáinak s ősunokainak is meg lesz engedve, hogy benne látassanak el szellemi táplálékkal s magasztos égi vigasztalással. Azon reménnyel kecsegtetjük magunkat, hogy szegény hitközségünk a G.-Adolf-egyletben és magyarországi szeretett hitsorsosainkban állandó jóltevőjét fogja szemlélni. — *Svehla Ferencz*, laazi ág. hitv. ev. lelkész.

* * *

Teljesen hiteles kútforrásból nyert értesülés alapján mondhatom, hogy ez egyházközségünk állapotának itt közlött szomorú rajza nemcsak hogy túlozva nincsen, hanem hogy a fenyegető veszély sokkal nagyobb, mint e leírás alapján képzelni. Az üldöztetés gyászos korszakának viharából megmenekült e kisdud gyülekezetet ne hagyjuk elveszni! Melegen ajánlom egyesek, gyámintézetek pártfogó kegyébe. Szerkesztő.

Az „Ároni áldás.”

(Farkas Gejza bírálatára.)

IV. Mózes. 23—26 ezeket olvassuk: „Szólj Áronnak és az ő fiainak mondván: Így áldjátok meg Izrael fiait mondván nekik: *Áldjon meg tégedet az Úr! és őrizzen meg tégedet! Világosítsa meg az Úr az ő orcáját terajtd és könyörüljön terajtd! Fordítsa az Úr az ő orcáját tereád, és adjon békességet neked!*“

Ez az u. n. *Ároni áldás* Károli Gáspár fordításában.

Hogy ezt liturgice (s kivált zeneileg) így nem lehet előadni, nyilván való.

Azért a liturgiában közönségesen így szövegeztetik:

„Az Úr áldjon meg és őrizzen meg titeket!

Az Úr világosítsa meg orcáját tirajtatok és könyörüljön tirajtatok!

Az Úr fordítsa az ő orcáját tireátok és adjon nektek (ideig és örökkévaló) békességet!“

Ez az alsónógrádi liturgikus füzetben nem így van, s ezért F. G. barátom amaz áldástól az *ároni* címet elvitatni iparkodik.

Én azt vélem, hogy nem teljes joggal.

Először is szembetűnő, hogy a fenti áldásformula nem magyaros, s a fordításban ezen kitételek: „az Úr világosítsa meg orcáját tirajtatok“ és „az Úr fordítsa az ő orcáját tireátok“ kézzel fogható *hebraizmusok*. Kétségtelen az is, hogy ezen kifejezések tautológiát foglalnak magokban, s mind a két kifejezésnek az a magyarázata, hogy az Úr a megáldandóra reá tekint.

Ez isteni tekintet már magában áldásthöző, de az áldás *mibenléte* az ezután következő kívánatban foglalatik.

Az *Ároni áldás* ugyanis három kívánattal köszönti a hiveket:

Az Úr *őrizzen* meg titeket!

Az Úr *könyörüljön* rajtatok!

Az Úr adjon nektek *békességet!*

Ez a három kívánat a lényeges!

Így a dunántúli agendában (1831. évi kiadás, 80. lap) ekkép van formulázva:

Az Úr áldjon meg tégedet és *őrizzen* meg tégedet!

Az Úr *könyörüljön* terajtd és legyen neked *kegyelmes!*

Az Úr erősítsen tégedet és adja neked az ő mennyei vigasztalását és *békességét!*

Sőt ugyanazon agendában (a 72. lapon) ezen áldás ekképen is variáltatik:

Az Úr áldjon meg és *őrizzen* meg titeket!

Az Úr, ki most is atyai módon bánt veletek, legyen nektek *kegyelmes!*

Az Úr, ki az ő lelkével eddig vezérlett titeket, adja nektek az ő *békességét!*

Az agendairó magyar nyelvérzéke tehát megkímélte a papot attól, hogy az Úr orcáját világosítsa vagy fordítsa a hivekre, s egyszersmind a lényegesek megtartásával a szöveg módosítására utat-módot nyitott.

Ezen módosításoknak igazolása pedig abban rejlik, hogy az egyházi dogmatikusok az Ároni áldásnak symbolikus értelmet tulajdonítanak s benne a szentháromságnak előképét (prototypusát) látják.

Az első áldás — e szerint — az Atyaistennek teremtő és megtartó (őrző) munkásságát, a második a Fiuistennek, mint megváltónak kegyelmét (vagy könyörülését), a harmadik pedig a Szentléleknek, mint igazságra vezérő, megszentelő, vigasztaló (erősítő) s üdvöt (békét) szerző istenségnek működését jelképezi. És így azon ároni áldás nem volna más, mint *ősalakja* amaz újtestamentomi benedictiónak (2 Kor. 13, 13), melyet ismét a trinitalis rend kedvéért liturgice ekkép alakítanak át: „Az Atyának *szerelme*, a Fiúnak *kegyelme* és a Szentléleknek *közlése* (vigasztaló bátorító ereje) legyen veletek!

Én ily előzmények után Szluika Mihály barátomnak Ároni áldásul a kiadandó liturgikus füzetbe e két formulát ajánlottam:

1) Az Úr áldjon meg és *őrizzen* meg titeket!

Az Úr *könyörüljön* rajtatok és legyen nektek *kegyelmes!*

Az Úr erősítsen meg titeket és adja nektek az ő vigasztalását és *békességét!*

2) Az Úr áldjon meg és *őrizzen* meg titeket!

Az Úr *szent igéje* világával világosítsa meg elmeteket!

Az Úr erősítsen meg titeket az *igazság* útján és vezéreljen titeket az örök életre!

Tény azonban, hogy Sz. M. barátom a két formulát egybe kombinálta akkép, hogy az elsőnek harmadik sorát a második formula harmadik sorával helyettesítette.

Magam is azt mondom, hogy nem egészen helyesen. De azért ez mégis Ároni áldás!

Csak ezt akartam kimutatni.

Soraimat azzal zárom, hogy hön kívánom, miszerint a szeretet, kegyelem és békesség Istene legyen mivelünk!

G. M.

Liturgiai ereklje.

II.

Magyarhoni ág. h. ev. egyházunk legrégebb felavatási mintáját közöltük az előrebocsátottakban a tisztelt olvasó közönséggel; közöltük azon eredeti után, melyre az egyetemes levéltárban akadunk, hová más becses irományokkal együtt b. e. Dorottya főhercegné asszony ajándékából került s fölötte szerencséseknek érezzük magunkat, hogy ezen, más iratok közé eltévedt, eddig ismeretlen kéziratot első ízben hozhatjuk napfényre. — Értékes s fölötte érdekes ereklje ez, mely megérdemli a közfigyelmet s méltó reá, hogy vele közelebről foglalkozzunk.

Egyházunk legrégebb ordinálási formulájának nevezük ezen okmányt s bizonyára nem alapos ok nélkül. A 16. század második felének köszöni ő eredetét; oly kornak, amelyben egyházuokban még névleg sem léteztek superintendensek, s melyben a tulajdonképeni püspöki cselekményeket, így a lelkészek felszentelését is, seniorok, még pedig, mint codexünkben áll, „főseniorok“ teljesítették.

Köztudomású dolog, hogy hazánk evang. egyháza azon kegyeletnél fogva, melylyel a reformáció szülőföldje iránt viseltetett, csaknem egy teljes évszázadon keresztül jövődöbeli lelkészeit felavattatásuk céljából Némethonba küldötte, s hogy jelesül Wittenberga, Briga s késöbben Grác valának azon városok, melyeknek tanáraival s lelkészeivel megvizsgáltatta s felszenteltette lelkípásztorait, s hogy ezen állapotnak csak a bécsi békekötés, illetöleg a zsolnai zsinat vetett véget, mely utöbbi egyházunkat e téren önállósította s azon balhiedelmet eloszlatta, mintha a földkerekség ezen részén — t. i. hazánkban — az Istennek nem ugyan azon lelke működnék, mely az egész világ egyetemét betölti.¹⁾

Öseink ezen, úgy szólván szabálylyá lett szokástól, mely szerint hitjelölteiket felszenteltetésök végett külföldre küldték, itt ott azonban már korán eltértek. Külsö politikai okok kényszerítették ezen eltérésre. — A török hódoltság alatt álló hiveknek ugyanis nem volt tanácsos — vagy talán épen tiltva vala — a félhold esküdt ellenségével, a német birodalommal, szorosabb összeköttetést fenntartani s e birodalomtól, bárcsak szellemi függésöket az által kitüntetni, hogy csak az ott ordinált lelkészeket tekintsék hivatalra képesítetteknek s minösítetteknek. Ezért kénytelenek valának már a hitujítás első évtizedeiben a keresztyén fennhatóság alatt élő hitsorsosok szokásával szakítani s élni azon joggal, melyet a nagy reformátor az 1525. évi május 14-én Rörer György felavatásánál első ízben vett foganatba, s mely fennen hirdetett elvei szerint nem képezi valamely rend s személy kiváltságát, hanem az egy-

¹⁾ „Acsi non idem spiritus Dni, qui totum orbem terrarum replevit, in hac quoque mundi plaga spiraret.“ Thurzó Gy., az 1609. évi jun. 20-án kelt, s ugyanazon évi julius-hó 15-re, Zsolnára zsinatot hirdető, meghívó s másolatban a bányakerületi levéltárban fellelhető levelének szavai, mely iratból, mellékesen legyen mondva, kiviláglik, hogy a zsolnai zsinatnak csakugyan már 1609-ben kellett volna tartatnia, s hogy igaza volt Pázmánnak, midön Penniculus papporum című röpiratában gúnyosan megjegyezte (8. l.), miszerint Thurzó első meghívásával kudarcot vallott. L. erről cikkemet: „Die Silleiner Synode“ im Jahrbuch der Gesellschaft für die Geschichte des Protestantismus in Oesterreich. IV. Jahrg. S. 96—104.

házat magát illeti meg, mely azt a neki az Úrtól adott hatalmánál fogva megbizottai által szabadon gyakorolja.¹⁾

Hogy ezen gyakorlat mindenek előtt túl a Dunán kapott lábra, a dolog természetében fekszik. Hazánk ezen vidéke már a 16. század negyedik tizedében, részben legalább, az izlam hatalma alá került s az ott már huzamos idő óta virágzó ev. gyülekezetek, melyek a „pogány“ uralom alatt, hit dolgában, szabadon s akadálytalanul csattogtathatták szárnyaikat, elszigeteltségükben csakhamar azon helyzetbe jutottak, hogy lelkészeik itthon nyerték a szükséges ordinációt.

Ezen fontos cselekmény véghezvitelével a tractusok, az egyházmegyék élén álló férfiak bizattak meg s történetíröink tanubizonyossága szerint a baroviai vagyis baranyai tractus²⁾ fejei *Sztárai Mihály*, ki 1549 körül laskói lelkész s azon vidéknek seniora vala s *Szegedi István* († 1572) s más hírneves egyének számos hitjelöltet avattak fel.

Nem ismeretlen ugyan előttünk, hogy jelesül e két, imént nevezett férfit a református egyház magáénak vallja, s hogy öket Lampe egyenesen református superintendenseknek nevezi. De eltekintve attól, hogy ezen állításhoz, valamint ezt még látni fogjuk, egy-két észrevétel fér s hogy okunk van hinni, miszerint ezen „superintendensek“ legalább működésök első stadiumában a wittenbergi reformáció hivei valának, már az előttünk fekvö kézirat eléggé tanusítja, mikép az evangélikusok is, habár superintendensekkel nem birtak, széltiben ordináltak, s minthogy ezt tették, jónak találták ezen actust bizonyos megállapított normákhoz kötni.

Mert hiszen apáink, a mint ezt egyházunk története többször bizonyítja, a késöbben túlsúlyra vergödött subjektivismusnak egyáltalában nem voltak barátjai, s ámbár távol valának attól, hogy a lelket ölö betü szolgálatába szegödjének, mégis minden lehető alkalommal kijelölték mintegy azon medret, melyben meggyözödsök szerint a megtisztult forrásból csörgedöz pataknek folynia kellene, s mindig azon valának, hogy a szabadság szabadossággá ne válják s hogy mindenek rendben és ékesen történjenek. S minél inkább kellett tapasztalniok, hogy az új egyházban bizonyos irányzat készülni lábra kapni, mely nagyon is eltért Luther szellemétől, annál szükségesebbnek tartották kellö biztosítékokról gondoskodni s kiváló figyelmöket arra fordítani, hogy a leendő lelkészek a reájok bizott nyáját az evangéliomi egyház által kijelölt legelőre vezessék.

Igy keletkezhetett már jó korán bizonyos, zsinörmértékül szolgáló felavatási minta s így a szóban forgó „felszentelési rend“ is. Nem állítjuk, hogy formulárénk első, eredeti szerkezetében fekszik előttünk, söt okunk van hinni, miszerint jelenlegi alakjává csak idővel domborodott ki, s hogy czimének azon kitétele: „megtartatott mindenkor“ csak cum grano salis veendő. Mert hogy csak

¹⁾ Így már An den christlichen Adel deutscher Nation, valamint De captivitate Babylonica című műveiben. L. azonkívül Luther's Werke, Erlanger Ausg. 40. S. 170, 174 s másutt. — Artic. Smalcaldici de potestate et jurisdictione Episcoporum, p. 353 (Hase, libri Symbolici).

²⁾ Ezen traktus magában foglalta a mai Baranyát, alsó Tolnát s a Dráva s Száva közötti terület jelentékeny részét. Lampe, Hist. eccles. reformatae, p. 661.

egyét említsünk, Luther tekintélye a 16. század derekán, midőn nálunk az első felszentelések történtek, mérvadó vala, hogy követői már a nagy reformátor személye s műve iránti tiszteletből, életében, vagy kevéssel kimulta után, alig mertek volna eltérni az általa szerkesztett s használt felavatási rendtől. Már pedig tudjuk, hogy Luther ily rendet, mely azután az ev. egyházban általánosan használtatott, s mely némi módosítással itt-ott, p. o. Württembergben napjainkban is divik, szerkesztett.¹⁾

Ezen minta, mely rendünknek is magvát képezi — egy 1. Tim. 3., Act. 20 s a záríma „Mindenható, irgalmas Vrsten“ stb., valamint az exhortáczióknak azon része: „Mert nem juhok és ökrök²⁾ — gonosz farkasok“, csaknem szóról szóra a Luther-féle szövegből van fordítva, — kezdetben minden bizonynyal nálunk is, alkalmazásban volt s azon gazdagabb liturgikus alakzatot, mely körülette jegezedett, csak idővel nyerte.

Mi birta legyen a későbbi nemzedéket ezen bővítésre, arra minden adat hiányában felvilágosítást nem adhatunk, valamint azon férfiú nevét sem ismerjük, kitől származott a bővített szövegnek akár első, akár végleges redakciója, az azonban alig szenved kétséget, hogy e férfiú túl a Dunán keresendő. Állítjuk ezt pedig nemcsak azért, mert okmányunk — ami ugyan nem igen sokat, de mégis valamit nyom a latban — azon vidékről került a fenttiszelt főhercegasszony birtokába, s nemis pusztán azért — hiszen ez sem döntő — mert kéziratunk papírja, valamint ez minőségéből s vizijegyéből — kétfejű sas — következtethető, osztrák provenienciájú, hanem azért, mert egyes, ritka eseteket kivéve, csakis a dunántúli részekben történtek ordinácziók³⁾ s mert azon kifejezés „fő Senior“, mely történelmi forrásainkban egészen ismeretlen, csakis a szomszéd osztrák tartományokból átszivárgott hozzánk, azon országokból, melyek egyháza a 16. században sokkal szervezettebb volt a magyarhoni egyháznál, s mely ez időben nemcsak formáserű superintendensekkel, de fő- és alseniorokkal is dicsekedhetett.⁴⁾

De ha túl a Dunán eszközöltetett a Luther-féle mintának kibővítése, valjon ki lehetett azon férfiú, ki ezen munkához fogott? — Hogy tekintélyes s kiváló egyéniségnek tollából származott e „rend“, az nemcsak a dolog természetében fekszik, de codexünk szelleméből s tartalmából is kiviláglik. Formulánk szerkesztője mindenek előtte nem mindennapi liturgikus tehetség lehetett, ki meg nem elégedvén Luthernek meglehetősen száraz szövegével,

¹⁾ Daniel, Codex liturgicus eccl. Lutheranae II. 520—21. — Württemberger Kirchenbuch II. 234. 55.

²⁾ Az eredetiben áll azonban: „Gense oder Kue.“

³⁾ Így a bártfai lelkész s esperes Radaschin Mihályról (1565-ike körül), valamint Sculteti Szeverinről állíttatik, hogy többeket ordináltak volna (Klanitius, Christiana tolerantia, p. 95; Klein, Nachrichten, II. 459), de ez minden esetre csak kivételesen történt, mert 1598-ban Servatius Márton neerei lelkészül Grácban szenteltetett fel, mint ez az egyetemi levéltárban meglevő eredeti felavatási levélből kitünik, s maga Sculteti is, ugyanott: avattatott fel, Ribini I. 277.

⁴⁾ Raupach, Evangel. Oesterreich: I. B. XIX. Beilage: Bestallungsbrief und Instruction eines Ober-Seniors; XX. Beil.; Amt eines Sub-Seniors. — Az Ober-Senior, szükség esetében, az ordinációt is eszközölhetette, imé ezen intézkedést is átvették a határos dunántúliak.

azt változatossá tenni igyekezett, annak élére nemcsak a Veni sancte-t tevé (mi különben Lutherből van átvéve), hanem azt Te Deummal is berekesztvén s számos antiphonákkal és kollektákkal (feltűnő az, hogy az antiphonákat is kollektáknak nevezi a szerző) átszövé. S miután ez utóbbiaknak az ev. istentiszteletnél a gyülekezet jelenléte nélkül nem igen van értelme, a hiveknek is tevékeny részt juttatott a felavatási aktusnál, ily módon itt is érvényt szerezvén egyházunk azon elvének, mely valamint mindenütt, úgy a kultusznál is a szentek tevékeny közösségét hangsúlyozza.

És nemcsak finom liturgikus érzékről, de a szerzőnek kitűnő fordítási ügyességéről is tanuskodik okiratunk. A benne előforduló számos sz. írási hely és idézet a 16. században már létezett s részben nyomtatásban is megjelent, egyetlenegy magyar biblia fordítással sem hangzik össze,¹⁾ mely körülményből önkényt foly, hogy keletkezésekor egy magyar fordítás sem volt általánosan elismert tekintélyű (Bornemisza Péter az 1575-ben megjelent prédikációiban már Heltait használja), s hogy szerző mind a hazai, mind a régi nyelveket figyelemre méltó jártassággal kezelte. A fordítások, melyek Károlival minden tekintetben kiállják a versenyt — ha őt fölül nem mulják — egészben a Vulgátát követik, de helylyel-közzel, mint látszik, a Septuagintát is szem előtt tartják (1. Tim. 3) s az Aroni áldásnak azon fölötte sikerült s jó hangzású allitteracionalis kitéletéből: Fordechia mi hozzánk az Vrsten az ő zent szemeit, arra is lehetne következtetni, mintha a héber „panain“-t, mely aspectust, vultust = tekintetet, szemet is jelenthet, is ismerte volna.

Mind ezeket összevetve önkénytelenül merül fel bennem azon kérdés, valjon nem lehetne-e a „felszentelési rend“ első, későbbben némi módosítást szenvedett szerkesztését a már nevezett nagytekintélyű *Sztárai Mihály*-lyal összeköttetésbe hozni. Ő, amennyire adataink vannak reá, kétségtelenül első volt, ki hazánkban ordinált — így mások között Szegedi Istvánt is, — ő az evangéliom terjesztésében valódi apostoli buzgalommal fáradozott, egyházakat teremtvén s azokat természetesen lelkészekkel ellátván; rendkívüli hymnologikus képzettségéről fényes tanúságot

¹⁾ Összehasonlíthatás czéljából közöljük a szövegünkben előforduló 1. Tim. 3. Silvester és Heltai fordításában, valamint Mát. 9. 38 Pesti-ében.

Silvester 1541.

Hiu az beszid, ha ki pispeksiget kiuan tisztessiges dolgot kiuan. Annak okairt az pispöknek ollynak kell lenni, hogy kiben senki semmit meg ne fedhessen, es ki egy felesignek legien firie, vigazo, iozon, io modu, vendig fogado, tanusag ado, nem riszeges, nem verekedo, nem olly ki esztelenul nieresiget kiuannion, hanem igaz legien, viaskodásoktul idegen stb.

Heltai 1562.

Hiw ez a beszéd: Ha valami pispekséget kíván, ieles dolgot kíván. Szükség ez okaért a pispeknec megfedhetlennec lenni, egy felesignec féríenec, vigyazonac, iozannac, szelid erkölczünek, szalás adónac, taníthatónac, nem részegesnec, nem verekedónec, nem éktelenül nyereség kívánónac, hanem czendesznee, a viaskodástól idegennec.

Pesti 1536.

Az aratas beuen volna, de az aratok keuesek, azert kerijetek az aratasnak wrat, hogy bochassa az ew aratoijt az ew wetemenijere.

tesz Lampének azon hiteles forrásból merített adata, mely szerint ő főleg az általa anyanyelvre fordított s elragadóan előadott zsolnárok elzengése által számos szívekhez utat egyengetett a megtisztult tannak,¹⁾ s ha tekintetbe vesszük, hogy az egész mintának bizonyos drámai szerkezete van, lehetetlen nem jutnunk azon gondolatra, vajlon nem keresendő-e itt ugyanazon kéz; mely „Az igaz Papsagnac Tiköre“ című művével honunk irodalmát a legelső drámai kísérlettel gazdagította.

Nagyon jól tudjuk, hogy — mint ezt már érintettük is — a református egyház e férfiút nemcsak hívei, hanem megalapítói közé is szokta számítani, szabad legyen azonban mindamellett őt számunkra reklamálnunk s őt Luther követőjének neveznünk. Mert ellenkező esetben Huszár Gál, Sztárainak említett 1559-ben megjelent művét nem igen ajánlhatta volna a lutheránus „Semneczi, Cremensi es beszterczei bölcsh tanaczoknak“, s mikép reflectálhatott volna reá a szintén ág. h. ev. Sopron, midőn 1570-ben az ottani lelkészi állomás betöltendő vala.²⁾

Elismerjük, hogy mind ezek abbéli állításunkat, mintha codexünk alap- s fővonásaiban Sztáraitól származnék, dönthetetlenül bebizonyítani nem képesek; megengedjük, miszerint az egész nem több föltevésnél, de oly föltevés ez, mely kétségtelenül figyelmet érdemel.³⁾

De midőn ordinálási formulánk első szerkesztését, a többször nevezett nagynevű férfiúra s korára visszaviszszük, ezzel korántsem állítjuk, hogy szövegének minden részlete azon időből való. Kétséget nem szenved, miszerint e műven több kéz dolgozott. Midőn okmányunk jelen alakjába öntetett a két protestáns felekezet közötti ellentét hazánkban is meglehetősen éllel kifejlődött volt. Azon napok, midőn reformátorunk az első, általa végzett felavatás alkalmával egyébert nem imádkozott, csakhogy a mindenható Isten „az Papanak es Mahomet vlatatosságainak veget vessen“ régen elmúltak vala. s most nemcsak az anabaptistákra, hanem a sacramentariusokra s kalvinistákra⁴⁾ is formális anathema mondatik. Ez a felekezeti viszonyok rendkívüli elmérgesedésére mutat, s ha megfontoljuk, hogy

¹⁾ Lampe, 662.

²⁾ Geschichte der ev. Kirche in Ungarn (Bauhofer), 119. l E szerint helyreigazítandó Toldy F. azon megjegyzése: „Sztárainak ezentül (1560) semmi hire.“ Adalékok a régiebb magy. irod. történetéhez.

³⁾ Sok fényt vethetne ezen kérdésre kéziratunk szent írási idézeteinek összehasonlítása azon bibliai helyekkel, melyekkel a „Tikör“ át van szöve. Ezen munkának egyetlen példánya vidéken s magánbirtokban lévén, általunk át nem vizsgálathatott. A Toldy által Sztárainak tulajdonított a papok nótlenségét ostorozó fragmentumban előforduló egyetlen egy sz. írási hely 1. Kór. 9. 5. egyébiránt szinte szabadon van fordítva.

⁴⁾ Iróinknál ezen megkülönböztetésre vajmi ritkán akadunk „sacramentariusok“ alatt a helv. hitvallásunk egyáltalában értetvén. Szövegünkben Sacramentariusok = Zwinglianusok, Kalvin hívei külön pártként felhozatván. E megkülönböztetéssel, mely egyébiránt már Miksa király 1567-iki rendeletében előfordul (Rih. 1. 207), az osztrák tartományokban is találkozunk, valamint ez egy azon korbeli stájer származású, az egyet. levéltárban meglevő kéziratból kiviláglik. Egy 1586-ban Bártfán megjelent mű még tovább megy. ily czímet viselvé: „Warnung vor der Sacramentarer, Zwinglianer und Kalvinisten-Lehre.“ — Frankl, Iskolázás a 16. században, 393. l.

iratunkban az egyezségi könyv ismételtlen említettik, alig tévedünk; ha felszentelési rendünk végleges redakcióját a 16. század nyolczadik tizedébe tesszük.

Ezen korra mutat codexünk nyelvezete is. Jól tudjuk, miszerint valamely nyelv történetében, főleg ott, hol az irodalmának még csak küszöbén áll, egy-két évtized alig képez tetemes különbséget. De aki okmányunkat bár csak Silvesterrel egybeveti, lehetetlen hogy szembeötlő haladást ne vegyen észre. Minő szabatos, körmönfont, gördülékeny szerzőnknek a magyarsága, mennyire kitünik egyes részleteiből, hogy azon idő szüleménye, melyben a magyar nyelv a protestantizmus befolyása alatt öntudatosabban kezdett kezeltetni. A helyesírás hasonlóképen azon korszakot sejdített velünk, mely átmenetet képez a minden szabályt kizáró önkényről, bizonyos következetes formalizmushoz. Az ő ugyan még mindig majd eo, majd w, majd ö, sőt o-val is jelöltetik, az sz szinte z és sz között variál s gyakran ugyanazon szóban, így zeren és szerent; a gyvel egyszer gj, máskor gi, olykor djj, sőt még g alakjában is találkozunk; de a szó végén már következetesen k-val találkozunk, a még Heltainál előforduló c-vel szemben, tulajdonképeni ékezetet hiába keresünk s okunk van hinni, hogy az y és w fölött itt-ott használt kettős pont is, nagyobbrészt legalább egy későbbi, 17. századbeli kéztől eredt, mely magának olykor némi, meglehet időparancsolta korrekurákat s interpolációkat engedett, a „fő Seonir“ helyett „az folzentolo“ vagy „ordjnalo zemelj“-t, egy helyütt épen „Superintendenst“ irván, a „dögleteles“-t „hamis“-sal fölcserélvén s az eskümintára az „Augustana Confessio“ után a zsolnai zsinat ezen tételét beékelvén „mely az Otodik Carol Czazarnak beadattatott“ stb.

A kéziratunkban előforduló hangjegyeknek szövegünkbe való fölvételét ellenben az első szerkesztőnek tulajdoníthatjuk. Primitív, minden kulcsot nélkülöző kiállításukból arra lehet következtetni, hogy azon korban vétetek fel felszentelési rendünkbe, melyben az élő, illetőleg hivataloskodó nemzedék még hallásból ismerhette a római egyházból átvett dallamokat s melyben a hangjegyek nem annyira arra szolgáltak, hogy az alaphangot jeleljék meg, melyből a fungensnek intonálnia kellett, mint inkább arra, hogy némi útmutatást adjanak a hang emelésére s leszállítására. Te Deumunk szóról szóra s hangjegyről hangjegyre összevág a 16. századbeli Battyány-féle codexben előforduló természetesen sokkal tökéletesebben s csinosabban kiállított: „Teged Isten diczerwnk“-kel.

A „Jouel zent lelek“-re azonban e hymnariumban nem akadunk. Van ugyan benne három ének, mely e szavakkal kezdődik, de a nálunk, szláv egyházainkban még ma is, használt ismeretes introitust ott hiában keressük. De találkozunk vele az 1506. évből eredő Winkler codexben. csakhogy kota nélkül s a régi latin szövegnek szó szerinti fordításában,¹⁾ holott a mi introitusunk mind szövegére.

¹⁾ „Jeyel dicheseeghes zenth leelek. thelyedh be a the hyveidnek zyveketh. ees a the szerelmednek tyzeeth. gheriezied megh ew benne. ky minden nyelweknek ky lembvoltha myatth. nepeketh. hithnek eghghesseghere gejtheel.“ — Jellemző, hogy e codexben, ép úgy mint kéziratunkban, e Veni Sancte után nyomban következik ugyanazon antiphona:

Böchassad a the Leelkedeth es theremthethnek
Ees megh wyoytod a feeldnek zyneeth.

mind dallamára csonka s hiányos, s legtávolabbról sem mérközhetik azzal, melyet az 1636-ban megjelent ismeretes Rákóczy-féle Nagy Graduale nyújt. Valjon miként kerülhetett szerzőnk ezen torzóhoz, mely magas korának bélyegét magán hordja?

Végül megakarjuk jegyezni, hogy ereklyénk négy, illetőleg öt kis folio levélből áll (az ötödik levelének egyik lapján fel van jegyezve a szövegben előforduló eskümintá s a senior által elmondandó áldásnak latin fordítása, s hogy, habár a sok használattól meglehetősen el van koptatva, egészben véve épnek nevezhető. Egyes lapszéli jegyzetekből kivehető, hogy mások használatára, talán többször, lemásoltatott s ily, de némileg korszerűsített s a hangjegyeket nem tartalmazó másolatra akadtam az egyetemes levéltárban is, egy 640. lapnyi kéziratban, mely Hodikius superintendens († 1642) számos részben fölötte érdekes sajátkezü jegyzeteivel együtt, felszentelési rendünk nem tőle származó másolatát is magában foglalja.

Doleschall S. E.

B E L F Ö L D.

Bácskából. — A bács-szerémi ág. hitv. evang. esperesség folyó évi junius 10-én és 11-én tartotta az évi rendes közgyűlést. — Illett volna ennek lefolyásáról azonnal referálni, de ez hézagossá tudósítás lett volna, mert a gyűlés legérdekesebb részéből, a főesperes évi jelentéséből egyszerű hallomás után csak keveset és ezt is nagyon könnyen helytelenül közölhettük volna. Most a főesperes évi jelentése egész terjedelmében fekszik előttünk, s így azon reményben írjuk tudósításunkat, hogy az a mélyen tisztelt szerkesztőség által elkésése dacára is szívesen fogadtatik.

A közgyűlésen az esperességbeni lelkészek négynek kivitelével, kik betegséggel és elfoglaltsággal igazolták távolmaradásukat mind megjelentek volt.

Abitatos istentisztelet után, a közgyűlés *Scultéty Ede*, esp. felügyelő úr által megnyitott és a főesperes *Belohorszky Gábor* gondosan készített érdekes évi jelentését felolvasta, melyből a következőket közölni bátorkodunk:

Lelkészekké lettek: **Babilon Lajos**, *bajszai* lelkész helyébe **Kmety Mátyás:** *Bingulai* lelkész; *Jeszenszky György*, hivataláról lemondván, helyébe **Kvacsala Károly**, volt petrováci segédlelkész, egyhangulag megválasztott. **Korossy Emil**, új-pazuai helyettes, főtiszt. superintendens úr által ugyan e minőségben 3 évre utódlási joggal ki lett nevezve, az egyház ez ellen a magas horvát-szlavon kormányhoz felebbezett. *Rohonyi Nándor*, glozsáni érdemtelen tanító 42 évi működés után bevégezte életpályáját. A *glozsáni lelkész* hú nejét és gyermekei szeretetteljes anyjukat elragadta a halál.

Segédlelkészekké lettek: *Róth Béla*, Ó-Verbászon, s jelenleg Cservenkán, *Engisch Frigyes* Szeghegyen, *Krcsméry Milos* Petrováczon.

Tanitókká lettek: *Bulkeszen Gotthardt Samu*, Glozsánban *Kutlik Samu* és *Krizsán Ernő*, Kiskéren *Künsztler Károly*, Ókéren *Treutl Károly*, Szeghegyen *Brenner Ká-*

Íróink ezen egyházunkban oly jelentékeny szerepet játszó Venit hallgatással mellőzik; így *Bartalus* „A magyar egyházak szertartásos énekei a XVI. és XVII. században.

roly, Feketehegyen *Bruckner János*. Illokról *Maliak József* a felső-lövői tanító-képezdebe lett meghíva.

Fabinyi Teofil ő méltósága Szent-Istvánrenddel felleges királyunk által ki lett tüntetve. — Főtiszt. *Czékus István* superintendens úr pedig 25 éves jubileumát ünnepelte. Mindkettő az esperesség nevében üdvözöltetett. *Belohorszky Gábor*, főesperes ez évi április 11-én lelkészkedése 25-ik évét szintén betöltte. — A *petrováci* egyház m. é. okt. 21-én, a *torzszai* pedig f. é. máj. 15-én fennállásuk 100-éves emlékünnepe nagy fényvel s vendégszeretettel megtartották. *Torzsa* ez alkalomból egy szép emlékoszlopot állított fel 1300 frtért.

Luther születése 400-dos emlékünnepe esperességünk minden egyházában ünnepélyesen s ritka lelkesedéssel megtartották. Ez alkalomból *Simo Endre* és neje *Ilona*, kulpini lakosok, a kulpini egyháznak egy negyedtelek földet 2700 frtnyi értékben felajánlottak. Az egyház tagjai pedig 40 mérő zabalapítványt tettek, megtoldván azt még 45 frttal készpénzben. *Schmidt Károly*, torzszai bíró, ki két év előtt 10,000 frtnyi alapítványt tett, most ujjalag 1000 frtot adományozott új iskola építésére és a torzszai lelkész e célra házról-házra menvén 2446 frtot 59 krt gyűjtött hiveinél. Újvidéken *Kretschmer Ernő* 100 frtot adományozott és Luther képét megvette az egyháznak.

Mult évi aug. derekán a főesperes meglátogatta *Zimonyt*, *Besaniát*, *Szurcsint* és *Dobanovczát*, mely horvát-szlavon ev. egyházak szép egyetértésben és a vallás malasztjaival örömet élnek. Szurcsinban a béke helyreállott. Hivaink itt s a Szerbia tőszomszédországában fekvő Klenakon is nagyban szaporodnak.

Új-Pázuáról főesperes ezeket jelenti: „Új-Pázuát megint a konokság szelleme megszállta. A tavalyi esp. gyűlés határozatát, mely szerint, ha továbbá is az esperesség intézkedéseinek engedni nem akar, adminisztrátor neveztetik ki utódlási joggal, többször személyesen és írásban értésére adtam, felszólítván a gyülekezetet, hogy az esp. gyűlés végleges határozatát respektálja. Aug. 25-én a helyszínen gyűlést tartottam, mindent elkövetvén, hogy valahogy kiegyenlítsem a dolgot. Egyhangulag határozták, hogy nem engednek semmiben. Decz. 2., 17. és 31-én ujjalag felhívásaimra felelték: „Dass sie kein Haar breit abweichen von dem durch sie stipulirten Pfarrgehalt.“ Tanácskoztam nagyszámú superintendens és tek. felügyelő urakkal. Mind a kettő oda nyilatkozott, hogy miután a híványt úgy a mint azt az esp. gyűlés méltán megállapította, elfogadni nem akarják, ez annyit tesz, mintha választani nem akarnának, illetőleg a választási jogról lemondának. Januárban még egyszer megkísértém a dolgot s küldtem a kész híványt aláírás végett, sőt próbaszónoklatok is tartattak; mind hiába. Ennek következtében főt. Superintendens úrnak hármat, nevezetesen *Spannagel József*, *Stieglmár János* és *Korossy Emil* urakat hoztam javaslatba. *Korossy Emil* márcz. 4-én kelt superintendensi kinevezési okmány alapján három évre adminisztrátornak ki lett nevezve utódi joggal, amit én az új-pázuai egyháznak márcz. 17-én személyesen kihirdettem, a kinevezett helyettesnek a vokátort átadtam, s erről a horvátországi magas kormányt is hivatalosan ertesítettem.“

Ezek után jelenti főesperes, miszerint a tanfelügyelőség feljelentése és a főt. superintendens úr meghagyása

folytán m. é. decz. 18-án *Szeghegyen* járt s az ottani iskolákat látogatta meg. Négy iskolában 574 gyermeket talált s miután a felekezet nélküli iskolába 30 ev. növendék jár, van Szeghegyen 600-nál több tanköteles gyermek 6—12-ig. A legkisebb vegyes iskolában 230 apróságra bukkant. — „Szegény gyermekek!” — úgy kiált fel a főesperes jelentésében — „összeszúfolva, egy örök gőzfüstben kezdik a tanulás mesterségét. Egy valódi hangyahalom. A levegő oly tikkadt, poshadt volt, hogy alig időzhettem ott 15 perczig. Meghagytam az egyháznak, hogy rögtön bérbe vegyen alkalmas szobát tanteremnek s még egy tanítót hívjon meg.”

A többi egyházi kérdés, mely Szeghegyen függőben volt, megoldatott. Az egyházi gondnok és presbyterium megválasztatott, az esp. penztárba való évi járulékok, valamint a gyámintézeti penzek beszolgáltattak. Az iskolás gyermekek egyelőre úgy osztattak szét, hogy minden iskolában 140 gyermek járt, Szeghegy a legközelebbi iskolai év kezdetéig még egy tanítói állomást fog szervezni.

A bajsai papválasztásnál az 1876. évi június 13-án bizottságilag megállapított és az esp. gyűlés által jóváhagyott hivány teljes épségében megtartatván, az egyház által aláíratott és esperességgel megerősített.

Bingula és Erdővég között a lelkesíztetés miatt támadott zsurlódás meg lett szüntetve.

Glozsánban m. é. szept. 30-án a paplaki irodát tolvajok éjnek idején aláásván, az egyházi ládát kihurezolták, feltörték s belőle 250 frtot elloptak, a templomi edényeket különben ott hagyván.

Az esperességbeli egyházak ingatlan fekvőségét és vagyonát előtűntető telekkönyv elkészült és bekötetett. *Van pedig az esperességben katasztrális holdban: papi föld 840 hold és 1417 öl; tanítói föld 340 hold és 1135 öl; egyházi föld 90 h. és 591 öl; iskolai föld 77 h. és 996 öl; templom és pósta 11 hold és 996 öl; temetők 124 hold és 1483 öl; összesen 1480 h. és 214 öl.* Van ezenkívül *egyházi tőke 30,761 frt., iskolai tőke 25.466 frt.*

A horvát-szlavonországi külön esperesség megalakulását az ottani egyházak többsége szükségesnek tartja. — Főesperes ez ügyben személyesen járván Zágrábban, a kormányhoz legközelebb állók véleményét megtudta, mely odairányul, hogy vajmi időszerű volna az ott létező s alakuló félben lévő ev. egyházak jól felfogott érdekében törvényileg intézkedni, közigazgatásilag egy önálló esperességet, vagy ha kivihető volna, superintendentiát szervezni. A zágrábi ev. egyház a hozzátartozó filiákkal együtt a pátens alapján szerkesztetett alapszabályokkal kormányoztatik; a többi, távolabb eső egyházakra nézve döntő körökben nincsenek tisztában a felett, adandó alkalommal minő egyházi törvény legyen mérvadó. *Antonovácson és Eszéken* új anyaegyházak keletkeztek. „Nincs tagadás benne, — úgymond — hogy ottani evang. hiveink és egyházaink akkor legjobban boldogulnának és felvirágoznak, ha czélszerűen szervezve lennének, egyházügyeiket saját közegeik által vezetnénk.” — *Újvidék sz. kir.* város tanácsa az országos tanítói nyugdíj fejében két ev. tanítói állomás után 13 évre szóló illetéket 336 frtnyi összegben a városi pénztárból kifizettetett s jövőben is fizetni fogja. — *Legfelsőbb házassági fölmentvény* után befolyt 100 frt.

Besania imaháza udvarát kőfállal bekerítette. *Goszpo-*

dincze főkegyház 250 frtért aczélharangot vett. — Szintén *Kercsedin* is két aczélharangot szerzett. *Kiskér* iskolaépítésre 50,000 téglát égetett. *Kiszács* több mint 1000 frtot fordított egyik iskolájának átalakítására. *Kuczura* templompadrait, ablakait, karzatát és orgonáját befestette és aranyoztatta. E nyáron pedig oltárát márványoztatja s aranyoztatja 3200 frton. Ez idén második tantermet is fog felállítani. *Ókérnek* Polakovics Izsák, új-verbászi izraelita s ókéri földbirtokos 60 frtnyi értékű csillárformájú lámpát ajándékozott. *Werle Henrik* pedig egy kis csinos oltárképet. A paplak belől ki lett festve, a ház körül kitéglázva 72 frton. Az egyháztagok birtoka a határban fekvő kincstári föld megvétele következtében 800 katasztrális holddal szaporodott. *Szurcsinnak* a franzfeldi egyház keresztlőkövet és 192 frtot ajándékozott. *Kovil-Szt.-Iván* orgonát vett 656 frton. *Lalityi* egyház Pozdechféle utódokkal szerződést kötött két új harang megszerzése és a régi harang ujonnan felcserélése dolgában 1100 frtnyi költséggel. — A tanítói fundust bekerítette 300 frtért. Egyes elszerenesztlenült egyházak felsegélyezésére tetemes áldozatokat hozott. *Palánka* egy megaranyozott kelyhet vett s *Illokon* Simo György 21 frtot ajándékozott szintén egy kehely megvételére. *Petrovácz* orgonáját 200 frttal javíttatta. *Szeghegy* legnagyobb 10 mázsányi harangját átöntette 660 frton. *Új-Sóván* Lepold Jakab földbirtokos az egyház szegény sorsu tagjainak 10 frtot ajándékozott. *Torzsá* az uradalmi korcsmát 6000 frtért iskolának megvette *Új-Verbász* egyik iskolájába új padokat csináltatott 157 frton. *Új-vidék* templomépítési tőkéje teszen 12,401 frt. 94 krt. — Égettet ez idén 300 ezer téglát, ezrét 15 frtjával. A várostól templomhelyet kapott ingyen a közelfekvő, majdnem a város közepén levő szénatéren.

Népiskoláinkban a magyar nyelv mindenütt taníttatik. Az ismétlő iskolák hova tovább mindig nagyobb gondozásban részesülnek. A mulasztások rendszeresen bejelentettek. A tanítók kötelességeiket lelkiismeretesen teljesítik. Hanyag tanítás miatt panasz elő nem fordult. Az iskolai téren szép haladás constatálható.

Tanköteles gyermek volt 6—12 év. 9373, 13—15 év. 2727, összesen 12,100; iskolába járt 6—12 év. 8247, 13—15 év. 1642, összesen 9889. — Idegen elemi iskolába járt 102, idegen ismétlőbe 53, felső vagy polgáriban 12, magánintézetekbe 62, középtanodába 40. *Tehát az iskolába járók főösszege 10,208. Iskolába nem járt 1825.* Tanító működött képesített és rendes 77, nem képesített segéd 9, és pedig 64 egyházi és 22 községi iskolában.

Az esperesség papi segélyegyletének vagyona a következő: Bevétel 1214 frt. 14 kr.; kiadás 910 frt. 12 kr. Tőkeszaporítás 304 frt. 12 kr. Összes vagyona 11,159 frt. 49 kr. Kiosztatott 16 özvegy és árva közzé 857 frt. 77 kr.

A tanítói özvegy-árva intézetnek volt bevétele 806 frt. 40 kr.; kiadása 682 frt. 10 kr.; szaporodott a tőke 214 frttal. Alaptőke teszen 6398 frt. 7 krt.

Az esperességi pénztár vagyona a következő: Összes bevétel 4038 frt. 42 kr.; kiadás 1682 frt. 84 kr. Összes maradvány 2355 frt. 58 kr.

Az 1883. évben: *Született* 1853 fiú, 1673 leány, összesen 3506; *meghalt* 1332 finemű, 1248 nőnemű, összesen 2580; *eskettetett* 778 ev., 75 vegyes pár, összesen 843; *konfirmáltatott* 549 fiú, 521 leány, összesen 1070. *Urtacsorával*

élt 26,511. — *Lélekszám a rendezett egyházakban* 67,626, szorványosan 2158, összesen 69,784.

Eddlg a főesperes kimerítő évi jelentése, mely arról tesz kétségbevonhatatlan tanubizonyságot, miszerint a főesperes emberi erejéhez képest tisztében hiven és lelkiismeretesen eljárni törekszik. Hogy itt-ott Isten országának terjedése céljából nagyobb buzgóság volna kívánatos a hívek és egyházak részéről, tagadni nem lehet s hogy ezen buzgóság ébresztésére és fejlesztésére jelesül az egyházi hatóság hivatva van, szintén megtámadhatlan igazság. De autonómiánk az egyházaknak oly tág mezőt biztosít szabad elhatározásuk nyilvánítására, miszerint az egyházi hatóság mégis inkább csak utbaigazítással, mint szigorral törekedhetik intézkedéseinek érvényt szerezni.

Ezt szem előtt tartva, a közgyűlés ez alkalommal is a főesperesnek hű sáfárkodását helyeslő tudomásul vette és azért bizalmat és köszönetet szavazott neki.

A közgyűlés tárgyai inkább közönséges belügyekből állván, azok közül csak egynémelyik említendő. Jelesül az, hogy a közgyűlés a horvát-szlavon egyháznak különválását s így egy horvát-szlavon esperesség, esetleg superintendia alakítását pártolja, magáévá teszi és ezen ügyet további intézkedés végett a kerület elé terjeszteni határozta. A kérdés ugyan hosszabb, beható tárgyalásra adott alkalmat. Különösen kiemeltetett, miszerint az ág. hitv. ev. hitsorsosok Horvát-Szlavonországban törvényileg mint vallásfelekezet elismerve nincsenek, mert a pátens, melyre létök jogosultsága alapítva volt, a Szent-István korona alatti minden országban megszüntetve lett. Miután azonban ezen kérdés megoldása nem az esperesség illetekességétől függ és a horvát-szlavon egyházakat a bányakerületi utasítások alapján kormányozni lehetetlen, szükségesnek látta a közgyűlés a kérdéses különválást egy tüzetes határozat alakjában további intézkedés végett feljebb vinni.

Junius 11-én, mint már e lapokban közölve volt, az esp. lelkészi kara *Angyelic* Patriarcha úrnál tisztelgett és díszbédéllel megtiszteltetett.

Különös hálánkat megérdemli még a fáradhatlan és vallásos érzelmű esp. felügyelőnk, Scultéty Ede úr, ki minden alkalmat felhasznál arra, hogy egyházának hű szolgálatot tegyen.

Az esp. tisztikarban semmi változás nem történt, sőt mindnyájoknak osztatlan bizalom lett szavazva.

Ezek után bezárjuk közlésünket, hogy a Mindenható kegyelme ezentúl is megőrizze és fejleszse esperességünkben a vallásos életet és békét. *Bierbrunner Gusztáv.*

A zólyomi ev. esperesség az egyházak igen nagy számú képviselője mellett *Julius hó 1-én* tartotta meg Besztercebányán rendes évi közgyűlését. A világi elnök *Huszágh Dániel* megnyitván a gyűlést, először a tisztai kar egészített ki. Az esperesség világi főjegyzője *Csipkay Károly*, alispánná tett megválasztatása folytán a jegyzőségről lemondván, helyére a szép készütségű *Dr. Huszágh István* megyei első aljegyző egyhangúlag választott meg. *Bakay Péter* egyházi jegyző ezen minőségében újra megerősített s midőn *Kliment Lajos* Korpona új lelkésze bemutatva s az esperesség kötelekébe a szokott módon fölveve lett, — a főesperes évi jelentését olvasta fel, melyből a következőket emelem ki: **kegyadományokból** az egész esperességben a múlt évben az egyházak szükségére összesen 43204 ftnyi

tetesem összeg folyt be. Egyházi **takarékmagtárak** 1313 ht. 93 lt. gabonával és 12703 ft. 53 krnyi tőkével rendelkeznek. **Az esp. pénztár bevétele** 1042 ft. 59 krt, *kiadása* 1022 ft. 61 krt. s *vagyona* 1730 ft. 44 krból áll. — **Az esp. lelkész-tanítói nyugdíjintézet** 15,277 ft. 50 krnyi összegre emelkedett (+974-90), — a **Grencner-féle** 3283 frtra (+77-54). **Született** az egész esperességben 1486 (—110), ezek között törvénytelen 69, — **meghalt** 1237 (+128) s így a születéssel 249-et mulják fel a haláleseteket. **Konfirmáltatott** 803 (+113) eskettetet 399 (—62) s ezek között vegyes házasság 52 vala. **Úrvacsorájával** éld 34144, hozzánk áttért 7, — tőlünk senki. **Az összes lélekszám** 38,823. Az iskolába járt 95 $\frac{1}{10}$ %.

Az iskolaügy hosszabb időt vett igénybe. A hajniki tanító segéd tartásna köteleztetett, a *lészkóci* tanító nyugdíjaztatott s a *dubovai* tanító segéd tartása rendeztetvén, dutomásul vétetett. A *magyar nyelv* 3 oskolát kivéve mindenütt — és pedig a multhoz képest — megnyugtató sikerrel tanítottatott, — a *n. szalatnai* körnökségben azonban silánynak jeleztetett. — *Luther árvaházának* létesítése eszmében elfogadhatott s az a kerületnek ajánltatik; — a *selmeci* kerületi lyceum nyolc ezer ftnyi szükségletének fedezését az egyházak magokra vállalni képesek nem lévén, annak állomsegély iránti kérvényét helyesli az esperesség. A *tanfelügyelő* a főespereshez intézett átiratában az iskolai tanítási program előleges beküldését kéri, mi természetesen megtagadhatott. — *Szlávik János* dobronai lelkész az előbbi esp. gyűlés által 50 ftnyi birságra és megdorgálásra valamint az esperesség színe előtti bocsánatkérésre ítéltetvén, — ez megtörtént. — *A kerületi gyűlésre* a világiak közül *Csipkay Károly*, *Halassy Gyula*, *Radvánszky Andor* és *Leustágh Lajos*, az egyházaikból *Bakay Péter* és *Thébusz János* küldettek ki.

A kralóci lelkész, **Solc András** képében a tengeri kigyó ismét kísértetni kezd, — a mennyiben a tavali ker. gyűlés által visszautasított s az 1856-ban affiliált Zsibritóra vonatkozó s már egyszer mind a három fórumon elvetett panaszát újra az esp. gyűlésnek benyújtotta s ez azt a kerületnek felterjeszteni határozta.

Hosszabb tárgyalásra szolgáltatott alkalmat a **f. mi csinyei ügy**. Az ottani adminisztrátor ugyanis oly csekély jövedelemben részesül, hogy az csakugyan a legcsekélyebbnek mondható, — s miután az ügy húzódik, — ottani működését s maradását ahoz kötötte, hogy azon esetre, ha a felfüggesztett s egyházi törvényszék előtt álló lelkész onnét elmozdítatik, — az utódlás neki biztosítassék. Ezt az egyház megadni nem akarván, az adminisztrátor állásáról leköszönt s távozni akart; — de ekkor az egyház küldöttségileg felkérte őt, hogy ne hagyja el őket, mert ők ragaszkodnak hozzá s utódlását biztosítják. — Ezt egy helyi gyűlésben a f. mi csinyei egyház meg is tette, de mert ezen gyűlés a törvényes elnökség alatt nem tartatott meg, — az ez ügyet intéző alesperes ezen gyűlés végzését megsemmisítette, — mi ellen ismét az egyház az esperességi gyűléshez kérvényt intézett s a végzés megerősítését kérvényezte. Az esp. gyűlés ennek folytán oda utasította az alesperest, hogy kimenvén a hely színére, ott elnöklete alatt gyűlést tartson s ha az egyház mostani adminisztrátorának az utódlást csakugyan biztosítani akarja, ezt konstatálja s arról jelentést tegyen. Megjegyzendő, hogy a pofoszkodó papnak *Lacjak Bogyoszlónak* az *atyja* is megjelent az esp. gyűlésen

s fia érdekében — kire nézve adatok vannak, hogy a népet az adminisztrátor ellen és maga mellett bujtogatja — felszólalni akart, de a szó tőle, mint illetéktelentől elvonatott. *Lacjak* ügyében az egyházi törvényszék a legközelebbi napokban fog már ítéletet hozni.

Végül csak azt jegyzem meg, hogy ez volt az első esperességi gyűlésünk, mely három lelkész atyafit kivéve, kizárólag magyar nyelven vezetett, — s még Szlávik is magyarul kért a főesperestől bocsánatot. A gyűlés d. u. egy órakerült véget. — — sz. —

A „Somlyóvidéki ev. Tanítóegyesület“ tavaszi rendes közgyűlését f. é. június 3-án tartotta *Nagy-Alásonyban*. Jelen voltak az egyesületi tagok 3-nak kivételével mind, a tiszteletbeli tagok közül is jelen volt egy. Legelőször is a keresztyénségnek egyik legszebb, legmagasztosabb éneke hangoztatott el buzgón, szent tüzzel, amint jó keresztyénekhez, prot. egyházi emberekhez illik. Ezután nt. *Szalay Sándor* elnök úr olvasá fel alkalmi, szép imáját, az ima után pedig gyönyörűen kikerekített beszédet tartott az egybegyűlt tagokhoz, melyben utalt az egylet multjára, reflektált a lefolyt tanévre, és örvendetes tudomásul hozá fel, hogy vidékünk iskolái a pusztító járványok dacára is betöltötték hivatásukat, és azoknak vezetői az előbbi évekhez méltóan teljesítették szép, nehéz tisztüket. Végre beszédét ilyformán fejezé be: „Vajha a Szentléleknek az a csudatevő ereje szálná meg azután is a Somlyóvidék tanítóit, mely megszálla az apostolokat két évezreddel azelőtt, vajha az a lelkesítő szent tűz hevitené egyletünk tagjait ezután is, mely kitartásra buzdítá elődeinket, a dicső emlékezetű reformátorokat. Vajha az a fáradhatlan, az a semmiféle nehézségektől vissza nem riadó munkásság jellemezné vidékünk tanítóit, mely jellemezte az apostolokat és prot. egyházunk nagy harcosait; mert ha ez a nemes tűz lángol bennünk kiolthatatlanul, ha ennek égő fáklyája világít utunkon: akkor nagy, jó és eredményekben gazdag munkát végzünk, mely után hálaadó buzgósággal kell felsohajtanunk: „Egyházunk, népnevelésünk eljött a te országod, áldott legyen érte az Úrnak szent neve.“

A nagy hatással előadott elnöki megnyitó beszéd után a gyűlés kezdetét vette. A választmányi ülés és az őszi közgyűlés jegyzőkönyvei olvastattak fel legelőször is, melyeknek kapcsán két igen tekintélyes, egyházmegyénkbeli földbirtokos jelentetett be pártoló tagul. Ugyancsak ezeknek kapcsán jelenté *Buthi Márton* egyl. tag, hogy az alapszabályok nem módosítottak, mivel az egyh. ker. 1883. évi közgyűlésének 12. pontja alatt határozottan megtiltatik a tanítóegyesületek alapszabályainak a miniszteriumhoz megerősítés végett leendő felküldése. Az egylet tagjai ezt már előbb is tudták ugyan, de mégis fájdalomosan hatott rájuk az a tudat, hogy nem képviselhetik magukat a III. képviselői tanítógyűlésen, azért elhatározott, hogy egy kérelmező felirat terjesztessék fel a főt. ker. gyűléshez, melyben kéressék az meg, hogy mutasson módot arra, mikép küldhet egyletünk képviselőt a gyűlésre a nélkül, hogy alapszabályait megerősítené a miniszteriumnál. Az egyh. megyéhez is intéztetett 2 rendbeli felirat, melynek felolvasása és megbeszélése után *László János* olvasá fel: „Szemle és indítvány a Zsedényi-alapítvány-féle jutalmak kiosztása tárgyában“ című munkáját. Veterán tagtársunk még mindig az a régi, tevékeny férfit,

ki ifju tüzzel, fáradhatatlan buzgalommal és higgadt megfontoltsággal szolgálja egyházát, hazáját nemcsak iskolájában, de tollal is. Ezt bizonyítá jelen munkájával, a mely köztetszésben részesült, és az egylet értesítőjében kinyomatni határozottatott. — Nt. elnök úr több rendbeli könyvet mutatott be ezután, melyeket szerzőik ajánlás végett ő hozzá küldöttek be. A könyvek bemutatása és ismertetése után ngs. *Stáhly György* megyénk kir. tanfelügyelőjének 476. és 902. számú levelei olvastattak fel. E levelekből világosan kitűnik, hogy szeretett tanfelügyelőnk egyletünknek igazán disztagia, ki sokoldalú elfoglaltsága mellett és gondjainak tengerében is időt szakít magának, és buzdítja az egylet tagjait és ajánlatot tesz könyvtárunk gyarapításának érdekében. — Ezután a „Tanodai Közlöny“ anyagi biztosítására hívta fel szerkesztő a tagok figyelmét, mely ügy gyors, de helyes elintézése után az ország tanítói árvaházra eszközölt gyűjtést *Buthi M.*, 8 frt 90 krnyi eredménnyel. A pénz elküldése után a könyv- és pénztárosok számadásai vizsgáltattak, ez utóbbinak számadásából kitűnt, hogy a bevétel 23 frt 52 kr., kiadás 11 frt 65 kr. s így a maradvány 11 frt 87 kr. Nem sok biz az, nekünk is csak az a sorsunk, ami a legtöbb egyleté, küzdenünk kell a szegénységgel, nem terjeszkedhetünk nagyra, de ha szegények vagyunk is, csak reményben és munkásságban legyünk gazdagok, úgy nem kell félnünk a bajok és küzdelmek tengerétől. Beadattak az egyes szakcsoportok által a ker. tantervjavaslatra tett észrevételek, de ezeknek megbeszélése az idő előhaladta miatt meg nem történhetett, hanem egy háromtagu bizottságnak adattak át összpontosítandó véleményezés végett. Az indítványok közül legnevezetesebb volt *Buthi Márton* úr indítványa, mely szóról szóra így hangzik: „Dunántúli ev. egyházkerületünk érdemdús feje főt. *Karsay Sándor* superintendens úr legközelebb Ő Felsege által királyi tanácsossá nevezetvén ki, indítványozom, hogy küldjön fel egyletünk ő nsága főt. úrhoz egy üdvözlő feliratot mindnyájunk tisztelete s hódolata jeléül.“ Az indítvány kitörő örömmel fogadtatott el, és a felirat fogalmazásával *László János* egyl. tag bizatott meg. Még több kisebb jelentőségű ügy elintézése után nt. elnök úr a gyűlést d. u. 2 órakerült bezárta. Gyűlés után a helybeli vendéglő „kaszino helyiségében“ gyűltünk össze társas ebédre, hol a toasztok egymást érték. mik közül legelső volt *László Jánosé*, ki poharát emelve ns. és főt. *Karsay Sándor* superintendens urat élteté, beszéde kitörő éljenzéssel fogadtatott; azután nt. elnök úr mondott szép emelkedett hangu toasztot ns. *Stáhly György* megyénk szeretett kir. tanfelügyelőjére. Kedélyes és vig beszélgetés között töltöttünk néhány órát így együtt, míg végre elváltunk, magunkkal vivén e kedves napnak édes emlékeit.

V E G Y E S E K.

— Negyed- és féleves előfizetőinket előfizetéseik megújítására, a hátralékosokat hátralékaik törlesztésére, egyházi közönségünket, kivált lelkész társainkat lapunk szellemi és anyagi támogatására tisztelettel kérjük.

Előfizetésre postautalvány, megrendelésre levelező lap használandó. — Czim és előfizetési feltételek a régiak.

A társult előfizetőket tisztelettel kérjük, hogy költségkímélésből az eddigi czim alatt járassák a lapot.

— **A dunánineni egyházkerület** f. évi szeptember 3-án s a következő napokon Pozsonyban tartja rendes évi közgyűlését.

— **A vasi közép evang. Egyházmegye** f. hó 15-én reggeli 9 órától fogva tartja az évi rendes közgyűlését Körmenen. Ez alkalommal fog új felügyelője az egyházmegyének, hivatalába ünnepélyesen beigtattatni. Ez utóbbi, mint e lapban már ismertette volt, tek. Rupprecht Tassiló úr, kinek személye iránt hiveink közt nyilvánuló tisztelet és szeretet sejteni engedi, hogy ez alkalommal igen népes közgyűlésünk lesz. *Hollós.*

— **Az eperjesi ev. kollegium pártfogóságának** a vallás-és közoktatásügyi miniszteriummal a főgymnasium segélyeztetése érdekében folytatott tárgyalásai eredményre vezettek. — **A szerződési** tervezet aláíratott; a segélyösszeg: 8700 frtban állapított meg. — Ugy ezen tárgyalásoknál mint az érettségi vizsgálatoknál kormányképviselői minőségben működött dr. **Hunfalvy János** egyetemi tanár úr bölcs tapintatas jó indulatával volt a siker legfőbb esz-
közlője.

— **Selmeczbánya.** — Az érdemekben megöszült egyházi felügyelő tek. **Kachelmann Károly**, ki mint vasgyáros is a legtekintélyesebb ilyenmü czégek egyik kiváló képviselője s az ország határain túl is jól ismert név. — hajlott kora s különösen a halló érzék jelentékeny fogyatkozásai miatt, hivataláról, melyet csaknem 25 éven keresztül igen kényes viszonyok között is, evangeliomi buzgósággal, ritka odaadással s jelentékeny áldozatokkal viselt, visszavonhatlanul lemondván; a kettős egyház július 6-kán megtartott közgyűlésében egyhangulag nagyságos **Solcz Gyula**, m. kir. erdőtanácsos urat választotta meg felügyelőjének. A megválasztott bizottságilag meghivatván a közgyűlésbe, megköszönte az iránta nyilvánuló bizodalmat, letéven felügyelői esküjét, köztetszéssel fogadott beszéddel, melyben működése vezérelveit fejtegette, foglalta el elnöki székét. Megemlékezvén a visszalépett elődről elfogadásra ajánlotta azután a presbyterium azon javaslatát, hogy tek. **Kachelmann Károly**, az egyházi s iskola körül szerzett érdemei jegyzőkönyvileg méltányoltassanak, s hogy a tiszteletbeli felügyelő címével felruháztassék egész élettartamára. — A közgyűlés ezeket egyhangulag elfogadta, azon hó kívánattal, hogy a megtisztelő címet mennél tovább viselje. A további tanácskozmány az egyház iskola-ügyeire vonatkozott. — *Adja Isten, hogy az új felügyelő buzgósággal megkezdett működését, a legszebb sikerrel s a legnagyobb áldással sokáig folytathassa!*

— **A magyarhoni ág. hitv. ev. egyetemes egyh. theol. akadémiái önszegélyző köre** jun. 23-án tartá záró gyűlését. Ez alkalommal melegen emlékeztünk meg azon nemes pártfogóinkról, kik körünket áldozatkészséggel támogatni szivesek voltak s a kiknek azon nem remélt sikert köszönhetjük, melyet rövid 3 hónap alatt elértünk. Midőn ez év február havában megalakultunk, a segélyezést nem gyakorolhattuk úgy, mint azon ily célú körök, melyek évek hosszú sora óta növekedve, gazdag tőkével rendelkeznek. Mi a semmivel kezdtük, de Isten nevében kezdtük és 3 pályatársunknak nyújtottunk segélyt s amellet teljesen felszereltük körünket a szükségességekkel: az év zártával pedig 166 frt. 71 krt. mutatunk fel. Ezen eredmény mindenestre nem a mi érdemünk, hanem szives pártfogóinké. Örömteljes szívvel mondunk hálás köszönetet mindazon jeltévőinknek, a kik szivesek voltak minket kegyesen támogatni s magunkat továbbra is jóindulataikba ajánljuk. *A beküldött adományok II. kimutatása.* 1. Nt. **Schneller István**, theol. akad. tanár úrtól „Luther alap“ czimen egy meleg hangú alapító levél kíséretében kaptunk 30 frtról szóló takarékpénztári könyvecskét és 2 frt kész pénzt; tehát 32 frtot. Ez összeg a Nt. tanár úrnak kérelmünkre ki-nyomatott Luther-ünnepi zárbeszédének jövedelme. A „Luther alap“ az alaptököktől külön kezeltetik s mindaddig

kamatosan kamatozik, míg százalékaiból és tán mások hozzájárulásából oly összegre nem emelkedik, a melynek kamatja elegendő lesz arra, hogy egy szegény, de tudományos törekvésű szorgalmas theologus megjutalmaztassék. 2. **A tanári kar** magán pénztárából 13 frt 50 krt adományozott. Tanárainknak irántunk való atyai szeretetéről élő tanubizonyosság, hogy nemcsak szellemi javakkal is szeretettel támogatnak. Tanáraink részéről tőkénk 65 frt 50 krral öregbedett. 3. **Elefánt József** elhunyt pályatársunk nevére kedves szülei 10 frt adományoztak körünknek. Istennek áldása legyen az adományozókon és adományaikon. *Csecsetka Sámuel*, elnök. — *Vitális Gyula*, jegyző.

— **Személyiek.** — **Hörk József**, theol. tanár f. hó 6-án az eperjesi kollegium igazgatójává választatott. — Ugy ezen, mint már előbb (jun. 15.) a jogi kar dékánjává lett megválasztatása s több a bizalomnak hálára kötelező tanuságai által kényszerítve a köztiszteletet élvező tanférfi továbbra is helyén marad. — Néhai **Roy Ágost** helyébe ó-turai lelkésznek **Csulik Lajos**, eddigi segédlelkész lett egyhangulag megválasztva. — **Becser Endre**, nszlabosi (Gömörm.) lelkész jun. 15-én igttattott **Balthazár Antal** alesperes úr által hivatalába. — **Vasskó Gyula**, pozsonyi theol. akad. tauár július 5-én vezette oltárhoz Bécsben **Thalwitzer Ilonát**. — **Schönwizner Kálmán**, szentgyörgyi lelk. f. hó 8-án esküdött meg **Mayer Karollal** Pozsonyban.

— † **Frenyó Nándor**, a szentpéteri (nógrádm.) gyülekezet nyugalmazott lelkésze f. hó 3-án meghalt Gután, — 5-én Szentpéteren eltemettetett. — Kik ismerték, szerették! Áldás emléken!

Pályázat.

A péteri (pestm. esperesség) ág. hitv. ev. egyház segéd-tanítói állomásának betöltésére.

Kiváztatik: képesítési oklevéllel igazolandó pályavégzettség, orgonálás-és énektanítás, magyar s tót nyelvben tökéletes jártasság, tiszta erkölcsi jellem, ev. hitbuzgóság.

Javadalom: 300 frt. o. é., egy szobából álló alkalmas lakás konyhával, egy öl fa fűtésre, azonkívül számíthat privátórákra s némely stolára.

A saját kezüleg írt folyamodványok, az illető okmányokkal felszerelve, **f. évi augusztus hó 15-ig a lelkészi hivatalhoz** küldendők. — A megválasztott september 1-én foglalja el hivatalát.

Péteri (u. p. Monor) 1884. június 2-án.

Dobronyovszky Károly,
evang. lelkész.

Pályázat.

A selmeczbányai ág. hitv. ev. egyház elemi leányiskolájánál üresedésbe jött a felső három osztályu (IV., V., VI.) tanfolyamnál a **tanítói állomás;** melyre ezennel pályázat nyittatik.

A **kellő szakképzettségen** kívül megkiváztatik a magyar s német nyelvnek teljes ismerése.

Javadalom: 600 frt. o. é.-ben, mely havi részletekben utólag kiadatik.

Az egy próbaév leteltével történhetik a végleges megerősítés.

A **kellően felszerelt folyamodványok** az ev. **egyházi hivatalra** czimzetten **august 10-keig** beküldendők.

Selmeczbánya, július 8-kán 1884.

Händel Vilmos,

ns. m. lelkész s isk. széki elnök.